

แม่น้ำโขงและวิถีชีวิตของผู้คน

ผู้คนและสายน้ำ

ปัจจุบันประชากรในลุ่มน้ำโขงเกิน 60 ล้านคนเข้าไปแล้ว โดยมีในลาว 5.2 ล้านคน ในไทย 3.1 ล้านคน ในกัมพูชา 13 ล้านคน และ 18.7 ล้านคนในเวียดนาม¹ โดยประมาณ 85 เปอร์เซ็นต์ คือชุมชนเกษตรกรรม (MRC 2010:31-32) การเกษตร การประมง และการเลี้ยงสัตว์เลี้ยงชีพยังเป็นกิจกรรมหลักทางเศรษฐกิจของผู้คนในลุ่มน้ำ 62.6 เปอร์เซ็นต์ของประชากรวัยทำงานในภูมิภาค หาเลี้ยงตัวเองจากงานที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรของแม่น้ำโขงเป็นหลัก (MRC 2010:48)

นอกจากเป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้ของชุมชนเมืองในภูมิภาคแล้ว แม่น้ำโขงยังเป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้ในวิถีประจำวันของชุมชนเกษตรกรรมในหน้าแล้งด้วย ในหมู่บ้านริมฝั่งน้ำ เกือบทุกคนตม่น้ำ ใช้น้ำในชีวิตประจำวัน และทำเกษตรจากแม่น้ำทั้งสิ้น และแม่น้ำยังเป็นสนามเด็กเล่นสำหรับเด็กๆ ด้วย

เมื่อระดับน้ำลดลงในหน้าแล้ง แผ่นดินแห้งแล้งริมฝั่งแม่น้ำกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการเพาะปลูก

นอกจากนี้ปลาน้ำจืดที่จับในลำน้ำโขงสายหลักหรือลำน้ำสาขา รวมถึงพื้นที่น้ำท่วมขัง และคลองเล็กคลองน้อยที่เชื่อมต่อกัน ยังเป็นแหล่งโปรตีนสำคัญสำหรับชุมชนเกษตรกรรม ในปัจจุบัน ปลาในแม่น้ำโขงกว่า 850 ชนิด สามารถนำมาบริโภคได้ สัตว์ฯ ต่างๆ เช่น กบ และปลา เป็นแหล่งโปรตีนหลักและแหล่งรายได้สำคัญของผู้คน ถ้ารวมแรงงานตามฤดูกาลและธุรกิจข้างเคียงที่เกี่ยวข้องแล้ว จะพบว่าผู้คนราว 40 ล้านคนในภูมิภาคเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการทำประมงในเครือข่ายแม่น้ำโขง และประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ของประชากรในกัมพูชาพึ่งพาทะเลสาบโตนเลและพื้นที่น้ำท่วมรอบๆ (MRC 2010:49)

แม่น้ำยังเป็นเส้นทางขนส่งสำคัญ ไม่แปลกที่ผู้คนจากหมู่บ้านต่างๆ บนสองข้างฝั่งจะเป็นญาติห่างๆ กัน แต่ก่อนที่อุบลราชธานี ประเทศไทย ผู้คนที่อาศัยริมฝั่งไทยจะทำไร่หมุนเวียนตามภูเขาในฝั่งลาวสำหรับพวกเขาแล้วแม่น้ำโขงไม่ได้เป็นพรมแดนระหว่างประเทศมากไปกว่าสายน้ำที่ข้ามไปมาหาสู่กัน

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสายน้ำ

แม่น้ำโขงและแม่น้ำอื่นๆ ในภูมิภาคนี้มีความสำคัญทางจิตวิญญาณเป็นพิเศษต่อผู้คนในไทย ลาว กัมพูชา วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางความเชื่อของผู้คนมักถูกสร้างริมฝั่งน้ำ ระหว่างการลงพื้นที่เรามีโอกาสได้ฟังนิทานพื้นบ้านอยู่บ่อยๆ เช่น ทางตอนใต้ของลาว มีนิทานเล่าถึงวังพญานาคใต้แม่น้ำโขง มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตในท้องน้ำและที่พิเศษอื่นๆ ดังนั้นจึงไม่ควรออกจับปลาหรือเมื่อเดินทางผ่านบางสถานที่ ควรอธิษฐานขออนุญาตก่อน² ตามฝั่งลำโดมน้อยในไทยซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำมูลซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขงอีก

ที่ ผู้คนยังคงขออนุญาตสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนจับปลา นอกจากนี้ในไทยและลาวยังเชื่อว่าแม่น้ำคือร่องรอยการต่อสู้อันยาวนาน

ในปลาก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ แม้มีขนาดใหญ่โตแต่เราก็รู้น้อยมากเกี่ยวกับชีวิตของปลาบึก ปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในโลกมีน้ำหนักกว่า 300 กิโลกรัม ชาวประมงในไทยเชื่อว่าปลาบึกเป็นปลาศักดิ์สิทธิ์ถือศีลห้าเพราะกินแต่สาหร่ายและผัก ในจังหวัดอุบลราชธานี ภาคอีสานของไทย ใครก็ตามทอดแหจับปลาบึกได้จะพบโชคร้าย แม้ปลาชนิดนี้ขายได้เงินมากแต่เพราะความกลัวตายจากการทำบาปฆ่าปลาศักดิ์สิทธิ์อย่างปลาบึก ชาวประมงจึงต้องมีประเพณีการทำบุญหลังจากขายปลายักษ์แล้ว

แม่น้ำยังเป็นสถานที่จัดงานเทศกาลทุกปีมีการแข่งเรือในแม่น้ำโขงและลำน้ำสาขาเมื่อหมดฤดูฝน และในเดือนเมษายนมีประเพณีขึ้นปีใหม่ของคนไทยและลาว ผู้คนเฉลิมฉลองริมฝั่งน้ำโดยการสร้างเจดีย์ทราย มีพิธีประเพณีเฉลิมฉลองในหลวงพระบาง เมืองมรดกโลกซึ่งเป็นที่รู้จักทั่วโลก และพิธีคล้ายๆ กันแต่คนน้อยกว่าแถบแม่น้ำมูลในอีสานประเทศไทย และแม่น้ำเซียงในกัมพูชาก็เช่นกัน

ประโยชน์ใหม่จากสายน้ำ

ในที่ราบบดละเวนประเทศลาวมีการใช้เครื่องปั่นไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็กทำในจีน ซื่อหาได้ตามตลาดในท้องถิ่น ชาวบ้านหลายครอบครัวลงขันคนละ 200-300 ดอลลาร์สหรัฐ ก็สามารถติดตั้งเครื่องปั่นไฟไว้ใช้ได้แล้ว โดยระดับน้ำที่ต่างกัน 2 เมตรก็สามารถปั่นกระแสไฟฟ้าได้ ดังนั้นแม้ปราศจากความช่วยเหลือชาวบ้านสามารถใช้ทรัพยากรของตัวเองในการผลิตไฟฟ้า ในบางหมู่บ้านที่ไฟฟ้าเข้าไม่ถึงชาวบ้านก็มีธุรกิจเล็กๆ เช่น รับจ้างชาร์จแบตเตอรี่

เอกสารอ้างอิง

Mekong River Commission (MRC). 2010. *State of the Basin Report 2010*.

<http://www.mrcmekong.org/assets/Publications/basin-reports/MRC-SOB-report-2010full-report.pdf>

ยูกะ คิกูจิ

¹ ไม่ทราบจำนวนประชากรจีนในลุ่มน้ำ

² ตัวอย่างเช่น ปากแม่น้ำปากกะตัง ในจังหวัดคำม่วน ลาว